

La Carta europea de les llengües regionals o minoritàries

Autor

Josep Puig i Pla
Servei de Normalització Lingüística

El Consell d'Europa va celebrar a Estrasburg el 1984 la conferència «Cap a una carta europea de les llengües», en què es va adoptar l'acord de crear un grup de treball per elaborar un document en el si de la Conferència dels Poders Locals i Regionals. El 1988 aquesta Conferència, un dels àmbits de treball del Consell d'Europa, i l'Assemblea Parlamentària del mateix Consell van aprovar el text del que seria més endavant la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*. El Comitè de Ministres dels estats membres la va signar i ratificar el 25 de juny de 1992, com una convenció internacional.

Ja el 1979 Alexandre Cirici, senador català i membre de l'Assemblea Parlamentària de Consell d'Europa —amb la democràcia espanyola i la presència en aquest organisme acabats d'estrenar—, va prendre la iniciativa d'elaborar una relació de llengües europees que es poguessin considerar com a «regionals i minoritàries». Moltes d'aquestes llengües estaven en una posició feble perquè la majoria no tenia un reconeixement oficial.

El grup de treball va estar format per juristes, lingüistes i polítics, entre els quals hi havia Modest Prats i el diputat Lluís M. de Puig, a qui es va encarregar l'elaboració del *rapport*. El treball va anar fent curs en el si d'una institució complexa com és el Consell d'Europa, que aplega molts més estats que no pas la Unió Europea i que no té competències de gestió, ja que treballa en els camps de la cultura, els drets humans i la cooperació interestatal.

El dia 5 de juliol de 1992 van signar la Carta Alemanya, Àustria, Dinamarca, Espanya, Finlàndia, Hongria, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Noruega i els Països Baixos: en total, onze estats. Una mica més tard ho va fer Croàcia. Va entrar en vigor el primer de març de 1998 en ser ratificada per Finlàndia, Hongria, Liechtenstein, Noruega, els Països Baixos i Croàcia (havien de ratificar-la almenys cinc estats). Més endavant l'han ratificada Suïssa, Dinamarca, Alemanya, Suècia, Eslovènia, el Regne Unit i Espanya.

En el tràmit es van produir esmenes, retalls i fins un canvi en la denominació del document. En la discussió sobre el nom

es va passar de l'original Carta europea de les llengües regionals i minoritàries a Carta europea de les llengües regionals o minoritàries. Aquest canvi no era pas negatiu ja que la denominació «regional» no agradava a tothom i hi ha alguna llengua que en un estat és minoritària però en altres potser és la llengua predominant, com l'alemany a Itàlia, parlat al Tirol del Sud.

El document

Alguns dels objectius i principis de la Carta són:

- el reconeixement de les llengües regionals o minoritàries com a expressió de la riquesa cultural;
- el respecte de l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, de manera que les divisions administratives no hi constitueixin cap obstacle;
- la necessitat d'una acció decidida de promoció de les llengües regionals o minoritàries a fi de protegir-les.

La Carta també pretén facilitar i impulsar l'ús oral i escrit de les llengües, les relacions entre els grups que usin la mateixa llengua en estats diferents, l'ensenyament i l'estudi, la promoció dels estudis i de la recerca i la posada a l'abast de mitjans que permetin a les persones que viuen en un territori amb llengua regional o minoritària reconeguda i no la parlin d'aprendre-la, entre d'altres. També vol eliminar les disposicions que vagin en contra d'alguna llengua regional o minoritària.

La Carta no és un instrument per declarar l'oficialitat de cap de les llengües reconegudes pels estats en el document d'adhesió o ratificació. Són les constitucions i altres disposicions pròpies dels estats les que les reconeixen o no. Cada estat pot adoptar, segons els mecanismes que preveu la Carta, diferents fórmules d'adhesió i ha d'especificar a quines llengües aplica el document. Als estats que han ratificat la Carta, i entre les llengües a les quals l'aplicaran, hi ha casos molt diversos pel que fa a l'estatus d'aquestes: hi ha llengües oficials en tot l'estat i llengües oficials en part d'un estat; encara que el més freqüent és

el cas de llengües regionals o minoritàries que no són oficials.

En cada declaració els estats han de definir les llengües que hi reconeixen com a regionals, minoritàries o menys esteses, en el conjunt o en una part del seu territori. A més, poden incloure-hi llengües sense territori, a les quals s'aplicaran només els objectius i principis generals de la part II de la Carta.

La finalitat de la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries* és cultural. Reconeix les llengües com a expressió de cultura per tal de mantenir i desenvolupar les tradicions i la riquesa cultural d'Europa. Tenint en compte que el Consell d'Europa es va crear per aconseguir una unió més estreta entre els seus membres, es reconeix que la «protecció i promoció de les llengües regionals o minoritàries en els diferents països i regions d'Europa representen una contribució important a la construcció d'una Europa basada en els principis de la democràcia i de la diversitat cultural» (del preàmbul de la Carta).

Les adhesions dels estats

Hi ha dos tipus de compromisos d'adhesió, uns de compliment obligatori i uns altres d'opcionals. Els estats han de complir de manera obligatòria amb la part II de la Carta (objectius i principis generals, com hem dit) i de forma opcional han de subscriure un mínim de trenta-cinc paràgrafs o apartats dels recollits a la part III; aquests paràgrafs tracten d'ensenyament, justícia, administració pública, mitjans de comunicació, cultura, activitats socioeconòmiques i intercanvis transfronterers. Els estats signants poden expressar, a més, si ho desitgen, reserves en alguns paràgrafs.

Comentem algunes de les adhesions. Alemanya i Àustria, basant-se en la seva estructura federal, reconeixen paràgrafs diferents per a cadascuna de les llengües i per a cadascun dels territoris (*lands* o províncies) concernits. Alemanya, per exemple, reconeix diferents llengües com a minoritàries i el baix alemany com a regional. Croàcia, llengües de diverses comunitats (italià, serbi, hongarès, txec, eslovac, rutè i ucraïnès). Dinamarca reconeix l'alemany, al sud, i el feroès i el grenlandès als territoris autònoms on es parlen. Eslovènia ho fa amb l'italià, l'hongarès i amb el romanó (l'idioma de les comunitats gitanes), aquesta darrera, com a llengua sense territori.

Finlàndia reconeix el sami, el suec (que

és oficial) i el romanó. Hongria, diverses llengües de comunitats veïnes (croat, alemany, romanès, serbi, eslovac i eslovè). Noruega, també el sami. Els Països Baixos, el frisó, les llengües baix-saxones i la de Limburg; també el jiddisch i les llengües romanós com a llengües sense territori. Al Regne Unit, el gal·lès, el gaèlic escocès, l'irlandès, l'escocès i l'escocès de l'Ulster. A Suècia el sami, el finès (que és oficial) i el meänkieli; més el jiddisch i el romanó com a llengües sense territori. A Suïssa, el reto-romanx i l'italià, que són llengües nacionals i oficials de la confederació, però amb diferents estatus cadascuna. Liechtenstein, territori unilingüe, no en reconeix cap.

La Declaració d'Espanya

Pel que fa a l'Estat espanyol, el Govern va signar la Carta en el primer moment, el 1992. El Congrés i el Senat, ambdues cambres per unanimitat, van autoritzar-ne la ratificació l'any 2000. El 9 d'abril de 2001 va ser dipositat l'instrument de ratificació al Consell d'Europa i, complert el termini legal, va entrar en vigor l'1 d'agost. La Carta ha passat a formar part de l'ordenament jurídic espanyol.

La Declaració del Govern d'Espanya entén «per llengües regionals o minoritàries, les llengües reconegudes com a oficials als estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, Comunitat Valenciana i Navarra», és a dir, el català (inclosa la denominació de valencià), el basc i el gallec. Bandejada la possibilitat que el valencià quedés reconegut explícitament, també es va aprovar un segon paràgraf que diu «que també s'entenen per llengües regionals o minoritàries les que els estatuts d'autonomia protegeixen i emparen en els territoris on tradicionalment es parlen». Ara per ara, aquest segon paràgraf es refereix, doncs, a l'aranès a Catalunya, l'aragonès i el català a l'Aragó i l'asturià a Astúries. Per a aquestes llengües, emparades pel paràgraf segon de la Carta, es va aprovar una clàusula limitativa, per la qual només s'hi apliquen els objectius i principis generals de la part II de la Carta i no els paràgrafs que recullen polítiques concretes de la part III. Alguns altres estats també ho han fet en relació amb alguna de les seves llengües (Àustria, Alemanya i Finlàndia, entre altres).

La Declaració espanyola té la particularitat que no esmenta llengües en concret —com fan la majoria de declaracions i com

sembla prescriure la Carta— sinó que les reconeix a partir d'allò establert als estatuts d'autonomia, tant els de les comunitats autònomes que reconeixen les llengües pròpies com a oficials, com els de les comunitats que només preveuen algun tipus de protecció envers les seves llengües. És de les declaracions que reconeix més llengües, sis per ara; i de les que s'adhereix a més apartats de la Carta, seixanta-nou paràgrafs, i no hi formula reserves.

El cos legislatiu espanyol, estatal i de les comunitats autònomes amb llengua pròpia oficial, reconeix molts dels principis recollits a la Carta en diversos àmbits; és el cas de l'ensenyament, l'administració pública, els mitjans de comunicació i la cultura. En el cas de l'ensenyament, la Declaració espanyola es compromet a la posició més avançada. En la realitat política i administrativa, l'ensenyament —almenys als nivells primaris i secundaris— és força favorable a les llengües pròpies, amb diferències legislatives, però, segons les comunitats autònomes.

En alguns altres àmbits la legislació queda enrere pel que fa a la protecció i el reconeixement de les llengües i és la Carta europea que va més enllà; per exemple, l'administració de justícia, els intercanvis

transfronterers i la recepció de mitjans de comunicació en àrees properes de la mateixa llengua.

Edició d'un opuscle

El Departament de Cultura de la Generalitat va editar, l'octubre de 2001, un opuscle divulgatiu de la Carta. La publicació n'inclou el text, la Declaració d'Espanya, un treball explicatiu d'ambdós documents i la relació de les adhesions dels estats breument comentades, on s'especifica les llengües reconegudes. El conseller Jordi Vilajoana, en el pròleg, després d'uns apunts de legislació històrica comparada, comenta que «el català no és pròpiament una llengua minoritària, però és cert que participa d'algunes de les característiques d'aquestes llengües», a la vegada que també afirma que «hi ha molts factors que diferencien el català de les llengües minoritàries».

L'aparició del llibret s'emmarca en les celebracions de l'Any Europeu de les Llengües.

